

Nr 34

Av fru Segerstedt Wiberg, om åtgärder mot diskriminering av ras- eller minoritetsgrupper i Sverige.

(Lika lydande med motion nr 42 i Andra kammaren)

Åsiktsförtryck och rasdiskriminering förekommer dessbättre endast i ringa omfattning i vårt land och då i strid mot samhällets strävan att respektera varje individs mänskliga rättigheter. Erfarenheterna från andra världskriget har gjort denna strävan alltmera medveten. Även senare uttryck på skilda håll för åsiktsförtryck och rasdiskriminering har medverkat till svenska folkets önskan att förebygga något liknande i vårt land. Samhället har också företagit åtgärder i förebyggande syfte.

Till den svenska reaktionen torde medverka att landets befolkning i stort sett är homogen. De invandringar som tidigare förekommit har visserligen fört hit stora folkgrupper och en del av dem kan, som exempelvis vallo- nerna, lätt urskiljas, men de har samtidigt anpassat sig och smält in i det svenska samhället på ett lyckligt sätt.

Den liberala inställning som nu är förhärskande är glädjande nog särskilt levande hos ungdomen. Denna har reagerat kraftigt mot nutida uttryck för rasdiskriminering och åsiktsförtryck och även i handling visat sin vilja att motarbeta dessa företeelser. Vårt land bör givetvis inte nöja sig med att ge uttryck åt förakt för diskriminering och förtryck varhelst sådant förekommer utanför de egna gränserna utan också aktivt undanröja kvar- dröjande sämre behandling inom landet av från majoriteten avvikande grupper eller minoriteter.

Vi bör motverka varje tendens till diskriminering också med tanke på att vårt land på nytt blivit ett immigrationsland. Till Sverige kommer nu mindre grupper av flyktingar, vilkas tidigare upplevelser gjort dem sär- skilt känsliga och sårbara. Hit kommer samtidigt redan nu stora grupper utlänningar och då mestadels av det skälet att de behövs i den svenska produktionen. Antalet kommer sannolikt att öka i framtiden. För alla par- ter är av värde att alla de nämnda behandlas med tillbörlig respekt och på sådant sätt att de inte känner sig ställda utanför den svenska gemenska- pen. Detta hindrar självfallet inte att de skall ges möjlighet att i religiösa och andra hänseenden följa sin övertygelse såvida de inte kommer i direkt konflikt med samhället.

Man kan i sammanhanget peka på sociologernas förklaringar om hur diskriminerade grupper uppkommer och blir bestående. Utmärkande för de diskriminerade grupperna synes vara att de avviker från ett allmänt

accepterat mönster. De kan se främmande eller i majoritetens ögon egenomliga ut eller mera allmänt visa ett avvikande beteende. Som avvikande betraktas de såsom mindervärda eller utomstående (outgroups) i förhållande till de "normala" (ingroups). Kring dessa "outgroups" skapas fördomar som stelnar till stereotypa föreställningar, vilka gör det svårt för dem som hör till grupperna att bryta sig ut. Man kan som exempel på hur sådana stereotypa föreställningar uppstått se på behandlingen av judarna i Europa. Dessa förbjöds på många håll att syssla med andra yrken än procentarnas. Sedan blev man van att betrakta dem som typiska procentare och förebrådde dem t. o. m. att de inte utövade andra yrken. Någon möjlighet för dem att bryta sig ut ur de grupper som de tvingades bilda gavs inte. Hur de hamnat där glömde man bort.

Något liknande torde också ligga bakom resonemanget att zigenarna inte önskar leva i ett normalt samhälle. Förväxlande orsak och verkan anklagar man de ständigt bortdrivna för att vilja föra ett vagabonderande liv. De säges vara obegåvade, emedan de inte kan läsa, och lata, emedan de inte arbetar som alla andra. I själva verket torde de vagabonderande i alltför ringa grad ha givits tillfälle att föra ett liv som bättre motsvarar det moderna samhällets krav och möjligheter. Hälsovådliga bostäder har inte sällan skadat deras arbetsförmåga, varefter man förebrått dem för lättja.

Från statsmakternas sida har efter beslut av riksdagen via arbetsmarknadsstyrelsen och socialstyrelsen vidtagits åtgärder för att förbättra zigenarnas arbets- och bostadsförhållanden. Men det är alldeles uppenbart, vilket understrykes av dr John Takman i en artikel i oktobernumret av "Arbetsmarknaden" 1963, att om man inte snabbare ger zigenarna drägliga bostadsförhållanden finns risk att den påbörjade utvecklingen till det bättre inte leder till avsett resultat. Det motstånd som förekommer från den bofasta befolkningen på många håll kan leda till att de vagabonderande zigenarna förblir i flertal. Den sociala anpassningen blir då försvårad för dem som erhållit bostäder, ty erfarenheten visar att de vagabonderande gärna samlas där någon familj erhållit ny bostad. Därigenom ökas motståndet mot zigenarna, och på detta sätt motverkar varje dröjsmål problemlösning. "Allt eftersom flera och flera blir bosatta, minskas riskerna för detta" säger intendent Carl-Herman Tillhagen i en artikel om "Zigenare och de statliga hjälpåtgärderna" i Svenska socialvårdsförbundets tidskrift nr 6, 1962.

Något som väsentligt försvårar zigenarnas anpassning i samhället är att en stor del av dem fortfarande består av analfabeter. Den övriga befolkningen tar lätt detta som uttryck för underbegåvning. I boken "Zigenerskan" riktar Katarina Taikon en allvarlig anklagelse mot samhället:

Ett märkligt faktum är att zigenarna är svenska medborgare men att de förvägrats en lång rad medborgerliga rättigheter som skolgång och myc-

ket annat. Allt det som samhället har försummat skulle kunna repareras med ett par inte alltför kostsamma åtgärder. I det långa loppet skulle de vara lönande. Det är en allvarlig risk för att många zigenare blir definitiva socialfall om inte dessa åtgärder blir av.

Påpekandet är allvarligt särskilt som regeln är att alla icke-svenska barn som kommit hit snabbast möjligt fått fullgöra skolplikten. Den bör då självfallet också omfatta zigenarbarnen, även om en undervisning av dessa på grund av tidigare försummelse måste ordnas särskilt. Inte heller kan man i längden gå förbi det behov av vuxenundervisning som krävs för att zigenarna skall bli till fullo anpassade i samhället. Tidigare ansatser har strandat, men en snabbutredning borde göras om bästa sättet att tillmötesgå behov och önskemål i detta avseende.

Till de utstötta torde också kunna hänföras de s. k. tattarna, även om ingen klar gränsdragning finns för dessa "outgroups", vilkas uppkomst man inte heller bestämt kunnat ange. Det torde vara felaktigt att, som man en tid gjorde, betrakta dem som en särskild rasgrupp eller blandras. En del forskare har hävdats att "tattarna" talar någon form av romani, alltså samma språk eller en utdöd dialekt av zigenarspråket. Den forskare, som senast sysslat med frågan, Adam de Heymowski, har i en undersökning bekräftat antagandet, att man numera är benägen att kalla alla för "tattare", vilka kommit att bilda en viss grupp till följd av samhällets benägenhet att utstöta vissa människor. "Tattarna" som utgjort bonde- eller resandeättlingar har skilt ut sig från mängden genom att åtaga sig sysslor som betraktats som vanhedrande.

Hur samhället fortfarande reagerar mot dem kan enklast belysas genom återgivandet av en händelse som inträffade för ett tiotal år sedan. En gammal man hade påträffats död i sin lägenhet. I samma hus bodde en "tattarfamilj". För pressen och allmänheten tycktes sammanhanget uppenbart. "Tattarfamiljens förhållande till den mördade . . . utgör en dramatisk provkarta på tattarnas förmåga att hänsynslöst utnyttja hjälplösa gamla . . .", hette det i en tidning. Efter några dagar konstaterades att den gamle avlidit genom olyckshändelse.

Fallet torde vara karakteristiskt. Förekommer mord eller dråp och i sammanhanget knivskärning betraktas "tattaren" omedelbart som inblandad eller skyldig, om han råkar vara i närheten. Fördomarna om "tattarna" har inte uppmärksamrats så mycket under senare år som för ett tiotal år sedan, men det är tyvärr felaktigt att därav dra slutsatsen att s. k. tattare nu behandlas och betraktas som alla andra. Fortfarande finns begreppet till skada för många. Detta trots att det utan tvivel finns mycket som tyder på att unga "tattare" snabbt resocialiseras, när tillfälle gives. För att den existerande diskrimineringen helt skall hävas krävs att samhället på allvar engagerar sig för uppgiften. Det svåraste hindret för en ändring är den

fördomsfulla inställningen hos allmänheten, och det kan ifrågasättas om inte denna inställning finns representerad även hos en del myndigheter.

De ovannämnda två grupperna torde inte önska att betraktas som, och är inte heller, sammanhörande, om inte annat så av det skälet att de lider av samma fördomar som samhället i övrigt ock alltså betraktar varandra med en viss överlägsenhet. Hållningen dem emellan torde på sitt sätt demonstrera hur betydelsefullt det är att alla former av ras- och gruppdiskrimineringar effektivt bekämpas. Särskilt som de inom sig bär fröet till nya diskrimineringar och sannolikt också till uppkomsten av nya "outgroups".

Vad här ovan anförts torde från olika synpunkter visa att Sverige inte utan vidare kan sägas gå fritt från uttryck för rasdiskrimineringar, vilka kan bli värre om man inte motarbetar dem. Fastän samernas problem är vitt skilda från de här nämnda gruppernas, kan med rätta ifrågasättas om denna folkgrupp ges de rättigheter, som utan vidare tillfaller majoriteten i landet. Jag har dock av hänsyn till samernas mycket speciella ställning avstått från att här gå in på deras problem. De exempel jag anført torde dessutom tillräckligt belysa hur grupp- och rasdiskriminering kan uppstå och även ge upphov till fortsatta eller nya problem, såvida man inte anser att vissa grupper bör behandlas sämre än andra.

I höstas antog FN:s generalförsamling en förklaring om avskaffande av alla former av rasdiskriminering. Det heter där i 3:e och 4:e paragraferna:

§ 3 1. Särskilda insatser skall göras för att förebygga åtskillnad baserad på ras, hudfärg eller etniskt ursprung speciellt då det gäller medborgerliga rättigheter, beviljande av medborgarskap, uppfostran, religion, anställning, yrke eller bostäder.

2. Envar skall ha lika tillgång till varje plats eller användning avsedd att användas av allmänheten, utan åtskillnad i fråga om ras, hudfärg eller etniskt ursprung.

§ 4. Alla stater skall vidtaga effektiva åtgärder för att revidera statlig eller annan offentlig politik och att upphäva lagar och bestämmelser som skapar och vidmakthåller rasdiskriminering var än den alltjämt existerar. De bör stifta lagar som förbjuder sådan diskriminering och bör vidtaga alla lämpliga åtgärder för att bekämpa de fördomar som leder till rasdiskriminering.

Jag anser mot bakgrunden av vad jag tidigare anført, att förklaringen bör uppmärksammas och följas. Det får inte ske att man i utlandet skall kunna peka på missförhållanden i Sverige, vilka vi nonchalerar samtidigt som vi protesterar mot förtryck och diskriminering på andra håll. Vi bör utan självförhävelse eftersträva att kunna framstå som exempel för de många unga nationerna. Detta sker som redan framhållits bäst genom att vi belyser och bekämpar varje tendens till diskriminering i vårt eget land.

Ett förebyggande av gruppdiskriminering torde i första hand vara en uppfostringsfråga. Då jag inte tror det vara lyckligt att nu ta upp en dis-

kussion om grundskolans och andra skolformers läroplan, vill jag här nöja mig med förslaget att riksdagen måtte fästa berörda myndigheters uppmärksamhet på FN:s deklARATION av den 20 november 1963, som skett i anslutning till den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna. Deklarationen visar hur betydelsefullt det är att man i undervisningen särskilt dröjer vid innebörden av respekten för de mänskliga rättigheterna i alla dess aspekter.

Trots att man kan tveka om värdet av förbud bör det enligt min mening övervägas om inte ett sådant bör införas beträffande den motbjudande form av diskriminering som består i att människor på grund av sin ras- eller grupptillhörighet avvisas från restaurang, biograf eller liknande inrättning som är avsedd betjäna allmänheten. Sådan diskriminering torde inte förekomma i större omfattning, men, där den inträffar, måste den kännas som djupt kränkande. Inte heller torde den som drabbas av en sådan kränkning alltid ha kraft eller förmåga att protestera. För den kränkte skulle ett förbud kunna ge styrka och därutöver möjlighet till upprättelse.

Varje form av gruppdiskriminering är uttryck för en illojal handling. För att beivra sådana handlingar har man särskilda opinionsnämnder för pressen, TV och radion samt näringslivet, vilka utreder och publicerar vad som förekommit. Det bör övervägas att inrätta en sådan nämnd för att komma till rätta med varje form av grupp- och rasdiskriminering. Denna nämnd, som förslagsvis skulle kunna knytas till socialstyrelsen, bör ha till uppgift att på eget initiativ eller efter anmälan företaga utredningar. Det bör vidare övervägas om inte nämnden skall ha parlamentarisk anknytning. Jag tror att dess verksamhet kan få en betydande opinionsbildande verkan.

Med hänvisning till vad ovan framförts hemställer jag,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning om åtgärder för att förekomma diskriminering av ras- och minoritetsgrupper i Sverige med uppgift att bl. a.

a) undersöka lämpligheten och möjligheten att inrätta en statlig nämnd, helst med parlamentariskt inslag och förslagsvis knuten till socialstyrelsen, för att motverka diskriminering av ras- eller minoritetsgrupper och för att stävja tendenser till sådan diskriminering varhelst denna förekommer genom att efter anmälan eller på eget initiativ företaga utredningar och publicera dem samt genom andra lämpliga förslag förhindra användandet av nedsättande benämningar,

b) överväga lagstiftning om straffsanktionerat förbud att på grund av vissa personers grupptillhörighet avvisa

dem från restaurang, biograf och liknande inrättning som står öppen för allmänheten,

c) föranstalta om snabbutredning av zigenarnas behov av förbättrad vuxenundervisning,

d) verka för att Den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna liksom förklaringen om avskaffande av alla former av rasdiskriminering uppmärksammas och sprides i skolorna.

Stockholm den 15 januari 1964

Ingrid Segerstedt Wiberg

Nr 35

Av herr **Andersson, Torsten**, och herr **Gustafsson, Nils-Eric**, *angående fördelningen av beskattningsrätten mellan produktionskommun och huvudkontorskommun.*

(Lika lydande med motion nr 47 i Andra kammaren)

Stockholm den 16 januari 1964

Torsten Andersson

Nils-Eric Gustafsson
